

A Review and Comparison of the Relationship between Personality Characteristics and Mental Health among Female Students in Regular and Gifted Schools in Abadeh

Fahime Rajabi. M.A.

Academic member, University of payamenoor , Iran

Abdoolhani Shiralipor. M.A.

Master of Education Technology, Elementary teacher Fars Department of Education

Abstract

The aim of the study was to evaluate and compare the relationship between personality traits and mental health among female students in regular and gifted schools in 2010 in Abadeh. The population was 480 students and the research method was a descriptive survey. For this purpose, 100 students from the regular and 100 students from the gifted high school were selected by using random sampling. Personality characteristics were measured by Personality Inventory for Adolescents (Eysenck, 1990), and Goldberg Mental Health Questionnaire was used to assess the mental health. Data analysis based on multivariate analysis of variance and Pearson correlation coefficient showed that, there were significant differences between gifted and regular students in personality characteristics of neuroticism and lying ($P < 0.001$) and significant difference appeared between mental health and all its levels except social functioning ($P < 0.05$). The correlation coefficient between neuroticism, aggressiveness and lying with mental health was significant in the gifted students. Also the correlation coefficient between aggressiveness and lying with mental health ($r = -0.4$) was significant in the regular students. The present study showed that lying and neuroticism, among regular school students were more than gifted school students. Moreover, gifted students had higher mental health in the subscales of physical symptoms and depression. So, gifted students had less anxiety/worry and a better, more effective style to solve the problems of life.

Keywords: personality; mental health; gifted students; regular students; female high school students.

مقایسه و بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان در دانش‌آموزان دختر مدارس عادی و تیزهوش شهرستان آباده

فهیمة رجبی

عضو هیأت علمی، دانشگاه پیام نور، ایران

عبداللهانی شیرعلی پور

کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی، آموزگار ابتدایی اداره آموزش و پرورش فارس

چکیده

هدف از این پژوهش مقایسه و بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان در دانش‌آموزان دختر مدارس عادی و تیزهوش شهرستان آباده در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ بود. جامعه آماری این پژوهش ۴۸۰ دانش‌آموز بودند. روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است. به این منظور با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی تعداد ۱۰۰ دانش‌آموز از دبیرستان عادی و ۱۰۰ دانش‌آموز از دبیرستان تیزهوش انتخاب شد. برای سنجش ویژگی‌های شخصیتی، پرسشنامه شخصیتی (آیزنک، ۱۹۹۰) برای نوجوانان و برای سنجش سلامت روان، از پرسشنامه سلامت روان گلدبرگ استفاده گردید. تحلیل یافته‌ها بر اساس تحلیل واریانس چندمتغیره و ضریب همبستگی پیرسون نشان داد، بین دانش‌آموزان تیزهوش و عادی در سطوح ویژگی‌های شخصیتی روان‌رنجورخویی و دروغگویی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < 0.001$). همچنین بین سلامت روان و همه سطوح آن بجز کارکرد اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < 0.05$). ضریب همبستگی بین روان‌رنجورخویی و سلامت روان، پرخاشگری و سلامت روان، دروغگویی با سلامت روان در دانش‌آموزان تیزهوش معنادار شد. همچنین ضریب همبستگی بین پرخاشگری و سلامت روان با ($r = -0.4$)، دروغگویی با سلامت روان در دانش‌آموزان عادی معنادار شد. این پژوهش نشان داد که میزان دروغگویی و روان‌رنجورخویی، در بین دانش‌آموزان مدارس عادی بیشتر از مدارس تیزهوش است و همچنین دانش‌آموزان تیزهوش از سلامت روان بالاتری در زیرمقیاس‌های علایم جسمانی و افسردگی برخوردار بودند که باعث شده آنان سبک روی‌آوری بهتر و مؤثرتری برای حل مسائل زندگی داشته باشند، کمتر دچار اضطراب و نگرانی شوند و از سلامت روانی بالاتری برخوردار گردند.

واژه‌های کلیدی: شخصیت، سلامت روان، دانش‌آموز تیزهوش، دانش‌آموز عادی، دانش‌آموز دختر دبیرستانی.

مقدمه

نوجوانی زمان کسب دانش، تصمیم‌گیری، پذیرفتن ارزش‌های فرهنگی و معنوی و کشمکش بین موقعیت فعلی و ایده‌آل‌های نوجوان است (حسینی، موسوی و حسینی، ۲۰۰۳). در طول این دوره، نوجوان مفاهیم تعهد، تصمیم‌گیری و ارزیابی را می‌آموزد (سانتراک، ۲۰۰۴). هرچه تنش نوجوان بیشتر باشد، تعهد و هویتش ضعیف‌تر است (پرویزی، احمدی و نیکبخت، ۲۰۰۳). خطرات این دوره ممکن است افراد را (چه به صورت عملی و چه به صورت رفتاری) به بزرگسالان ناکارآمد تبدیل کند. زیرا رفتار بزرگسال، رفتار ثبات‌یافته فرد در دوره نوجوانی است. بزرگسالان جوان که درصد بالایی از جمعیت کشور ما را تشکیل می‌دهند آینده‌سازان این مرز و بوم هستند. از این رو اگر آنها در معرض خطر باشند، کل جامعه در معرض خطر خواهد بود (وی‌سایت و چریستودولو، ۲۰۰۴). بی‌توجهی به متغیرهای مرتبط از جمله شخصیت و سلامت روان دانش‌آموزان ممکن است به نتایج ناگوار منجر گردد.

بررسی ویژگی‌های شخصیت و سلامت روان دانش‌آموزان همواره مورد توجه علمای تعلیم و تربیت، نظام‌های آموزش و پرورش، مشاوران، روان‌شناسان و دیگر متخصصان بهداشت روانی بوده است. هر جامعه‌ای که به پیشرفت و ترقی می‌اندیشد، توجه به استعدادها و درخشان را در دستور کار قرار می‌دهد و از آنجایی که دانش‌آموزان تیزهوش دانش‌آموزانی هستند که از یک آزمون ورودی با سطح دشواری بالا و در رقابت با تعداد زیادی دانش‌آموز دیگر موفق به ورود به این مدارس می‌شود، می‌توان توجه ویژه به آنها را مفید دانست (حق‌شناس و نیکبخت، ۱۳۸۵). توجه به استعدادهای درخشان یک حرکت جهانی است که در صورت همگام نبودن با این حرکت نه فقط با وقفه و رکود روبه‌رو می‌شویم، بلکه سیر قهقراپی را طی کرده و از کاروان علم و فناوری عقب می‌مانیم. شناخت ویژگی‌های دانش‌آموزان برای برنامه‌ریزان و معلمان و مربیان بسیار مهم و حیاتی است (صادقیان و حیدرنیا، ۲۰۰۹). در مباحث مربوط به تعلیم و تربیت، داشتن اطلاعات و دانش لازم درباره شخصیت و سلامت دانش‌آموزان ضروری است؛ زیرا نحوه رفتار و برخورد با آنها را در دوره‌های مختلف رشد، تعیین می‌کند. برای معلمان، این شناخت در چگونگی برخورد و حتی چگونگی عرضه کردن اطلاعات درسی به شاگردان در مدارس و سنین مختلف کمک‌کننده است. بالاخره این شناخت همان‌گونه که گفته شد برای پیشگیری از برخی

مسائل رفتاری و اخلاقی نیز مورد استفاده قرار خواهد گرفت (محمدی، باقری و نقوی، ۲۰۰۳).

در پژوهش صادقیان (۱۳۸۹) با عنوان «بررسی وضعیت سلامت روانی دانش‌آموزان دختر عادی دبیرستان‌های شهر همدان»، یافته‌ها نشان داد که ۶۰/۲ درصد از دانش‌آموزان مورد پژوهش از سلامت روانی خوبی برخوردار نیستند و ۴۶/۵ درصد در مقیاس اضطراب، ۴۹/۵ درصد در مقیاس اختلال عملکرد اجتماعی و ۴۵/۸ درصد در مقیاس افسردگی به‌سر می‌برند (صادقیان، مقدری کوشا، گرجی، ۱۳۸۹).

براساس پژوهش‌های کاوه و شجاعی (۱۳۸۹) در ایران ۳۹ درصد دانش‌آموزان مبتلا به مشکلات عاطفی - رفتاری هستند، در مطالعه‌ای که بر روی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر یزد انجام داد، یافته‌ها نشان داد که میزان شیوع اضطراب در دانش‌آموزان ۱۹/۰۱ درصد است (کاوه و شجاعی به نقل از صادقیان، ۱۳۸۹).

در یک بررسی که چلبیانلو و حسنی (۱۳۸۱) که به‌منظور بررسی ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان استعدادهای درخشان و عادی انجام دادند، تعدادی از دانشجویان دانشگاه شیراز که فارغ‌التحصیل مدارس استعدادهای درخشان و عادی بودند با آزمون NEOPI-R ارزیابی شدند. نتایج نشان داد که دانشجویان فارغ‌التحصیل مدارس استعدادهای درخشان از نظر اضطراب، کفایت، انعطاف‌پذیری، زیبایی‌پسندی، قاطعیت، فعالیت، تلاش برای موفقیت و هیجان‌های مثبت، نمرات بالاتری نسبت به دانشجویان مدارس عادی داشتند. به علاوه دانشجویان گروه اول در صفات رک‌گویی، وظیفه‌شناسی، کمرویی، تواضع و آسیب‌پذیری از استرس به‌طور معناداری نمرات پایین‌تری از دانشجویان گروه دوم داشتند. همچنین مقایسه نمرات شاخص‌های این آزمون شخصیتی نشان داد که دانشجویان گروه اول به‌طور معناداری برون‌گراتر از دانشجویان گروه دوم بوده‌اند (چلبیانلو و حسنی، ۱۳۸۱).

در بررسی منابع مختلف در زمینه سلامت روان دو دیدگاه کاملاً متفاوت در مورد ویژگی‌های دانش‌آموزان تیزهوش و عادی ملاحظه می‌شود. بکر^۳ (۱۹۹۵) اعتقاد دارد که تیزهوشان به دلیل توانایی‌های شناختی فهم عمیق‌تری نسبت به خود و اطرافیان دارند و بهتر می‌توانند با فشارها و تعارضات روان‌شناختی سازگار شوند. از طرف دیگر برخی معتقدند که افراد تیزهوش در مقایسه با افراد عادی، به‌خصوص در سنین نوجوانی و بزرگسالی احتمالاً مشکلات عاطفی و روان‌شناختی بیشتری دارند، زیرا این افراد

به دلیل توانایی‌های شناختی خود، نسبت به تعارضات بین فردی حساس هستند و احساس از خودبیگانگی و فشار روانی بیشتری را تجربه می‌کنند (خیر و شیخ‌الاسلامی، ۱۳۸۱).

یک مطالعه بر روی نمونه ایرانی نشان داده است که میزان آسیب‌پذیری و اختلالات روانی خودکشی و مسائل شخصیتی در بین تیزهوشان در مقایسه با افراد عادی شیوع کمتری دارند (قهقایی، ۱۳۷۹). در یک پژوهش تقوی و نظربلند (۱۳۸۰) بر روی نمونه‌ای از شیراز، بهداشت روانی دانش‌آموزان تیزهوش و عادی را با به کارگیری پرسشنامه ۲۸ سؤالی سلامت عمومی GHQ₂₈ مورد مقایسه قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان داد که دانش‌آموزان تیزهوش به‌طور معناداری از سلامت روانی بهتری نسبت به دانش‌آموزان عادی برخوردارند.

در پژوهش فرجی (۱۳۸۶) با عنوان «بررسی و مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت دانش‌آموزان عادی و تیزهوش دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه شهر شیراز» یافته‌ها نشان داد که بین دانش‌آموزان مدارس عادی و تیزهوش در نمره کلی متغیر ویژگی‌های شخصیتی تفاوت معناداری بین دو گروه دیده نشد، اما در بعد سلامت روانی در بین دو گروه دانش‌آموزی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین در پژوهشی که حق‌شناس و نیکبخت (۱۳۸۵) در شهر شیراز با عنوان «مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان دانش‌آموزان دبیرستان‌های تیزهوشان و عادی» انجام دادند، یافته‌ها نشان داده است که دانش‌آموزان دبیرستان‌های تیزهوش در مقایسه با دانش‌آموزان عادی نمرات نسبتاً بالاتری در شاخص باز بودن به تجربه‌ها و نمرات پایین‌تری در شاخص توافق دارند. از سویی دیگر نشان داد، دانش‌آموزان تیزهوش از سطح سلامت روانی بهتری نسبت به دانش‌آموزان مدارس عادی برخوردارند که این تفاوت در نمرات اضطراب و افسردگی معنی‌دار بود. همچنین در خصوص ارتباط شاخص‌های سلامت روان با ویژگی‌های شخصیتی در پژوهشی که کوستا و مک‌کری (۱۹۹۵) انجام دادند نتایج متعددی به‌دست آمد. برای مثال عامل روان‌رنجورخویی با مفاهیمی چون بدبینی و هیجانات منفی ارتباط بسیار تنگانی دارد، که این ارتباط به تفسیرهای منفی‌تر از وضعیت سلامت عمومی و عینی افراد منجر می‌گردد. در مقابل، نمرات بالا در عامل برونگرایی، با تجربه هیجانات مثبت، ارزیابی مثبت از وضعیت سلامت عمومی، کارکردهای جسمی بهتر، رضایت زندگی بالاتر و غیره توأم است (سینکلر^۱، ۲۰۰۱، کروتکف^۲، ۲۰۰۴، مور^۳، ۲۰۰۶، جیرم^۴، ۱۹۹۹

به نقل از چلیبانلو و گروسی، ۱۳۸۹). با توجه به ناپایداری ارتباط بین متغیرها و ناهماهنگ بودن پژوهش‌ها، انجام پژوهشی در این خصوص ضروری به نظر رسید. همچنین نگاهی به آمار و ارقام رسمی ایران که در زمره جوان‌ترین کشورهای جهان است، حکایت از افزایش میزان مشکلات روانی اجتماعی از جمله افسردگی در سالهای اخیر دارد. روند رو به رشد این مشکلات اهمیت شناسایی نقش متغیرهای تعدیل‌کننده از جمله مدارس تیزهوش و یا مدارس عادی را بیان می‌کند. این پژوهش درصدد است تا به بررسی تفاوت شخصیت و سلامت روان در دانش‌آموزان تیزهوش و عادی دبیرستان‌ها بپردازد. با بررسی این مؤلفه‌ها می‌توان روابط میان این متغیرها و ابعاد آنها را شناخت، الگوی رابطه بین متغیرها را شفاف‌تر کرد و به تصریح رابطه بین آنها پرداخت. در ضمن درک این روابط به بهره‌برداری‌های عملی منجر می‌شود، راهکارهای بهداشتی و درمانی را مؤثرتر و غنی‌تر می‌سازد و اتخاذ تدابیری را به منظور افزایش برنامه‌هایی در خصوص سلامت روان دانش‌آموزان در پی خواهد داشت. اهمیت موضوع پژوهش را می‌توان این‌گونه مورد بررسی قرار داد: از آنجایی که امروزه تنوع در نوع مدارس در سراسر کشور فراوان شده و مدارس با برگزاری یک سری آزمون‌ها، ورود به مدارس را برای دانش‌آموزان تعیین می‌کنند، بنابراین پژوهشگر از بین مدارس (عادی، نمونه دولتی، خاص، تیزهوشان، سما، غیرانتفاعی) دو مدرسه عادی و تیزهوش را که هر دو دولتی و تحت نظارت مستقیم آموزش و پرورش اداره می‌شوند، ولی یکی با برگزاری آزمون سراسری و دیگری بدون آزمون و بدون هزینه است، به‌عنوان جامعه خود انتخاب کرد. بنابراین اهمیت و ضرورت مقایسه این دو نوع مدرسه احساس گردید. نظریه و دیدگاه‌های مختلف روان‌شناسی و نظریه‌های مختلف شخصیت از جمله لوئیس اساس مشکلات روانی را به‌طور کلی در محیط و اجتماع پیرامون فرد جست‌وجو می‌کند. خانواده، آموزش، گروه همسالان و مدرسه عوامل مهمی هستند که در شکل‌گیری شخصیت فرد و سلامت روان تأثیر دارند. بنابراین سلامت روان کودک، جوان و بزرگسالان در گروه وجود سلامت اجتماعی است و به این ترتیب سلامت جامعه به بهداشت روانی بیشتر اعضای آن وابسته است. به دلیل این یکپارچگی است که اگر بخواهیم افراد جامعه از سلامت روان برخوردار باشند، باید برای آنها جامعه‌ای سالم بنا شود و نیز داشتن محیط اجتماعی سالم مستلزم وجود بهداشت روان و

سلامت نفس در تک‌تک افراد جامعه است (جعفری، ۱۳۷۷ به نقل از فرجی، ۱۳۸۶).

همچنین به‌منظور اجرای پژوهش فرضیه‌های زیر دنبال شد:

۱- در مؤلفه‌های ویژگی شخصیتی (برونگرایی، پرخاشگری، دروغگویی، روان‌رنجورخویی) بین دانش‌آموزان عادی و تیزهوش تفاوت وجود دارد.

۲- در مؤلفه‌های مختلف سلامت روان: علایم جسمانی، اضطراب، کارکرد اجتماعی، افسردگی و نمره کلی سلامت روان، بین دانش‌آموزان عادی و تیزهوش تفاوت وجود دارد.

۳- بین سلامت روان و مؤلفه‌های مختلف ویژگی‌های شخصیتی: برونگرایی، پرخاشگری، دروغگویی و روان‌رنجورخویی، در دانش‌آموزان تیزهوش رابطه معنادار وجود دارد.

۴- بین سلامت روان و مؤلفه‌های مختلف ویژگی‌های شخصیتی: برونگرایی، پرخاشگری، دروغگویی و روان‌رنجورخویی در دانش‌آموزان عادی رابطه معنادار وجود دارد.

روش

روش پژوهش، جامعه آماری و نمونه: روش پژوهش، توصیفی از نوع پیمایشی بود. جامعه آماری این پژوهش همه دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهرستان آباده (مدارس عادی، تیزهوشان) در سال تحصیلی ۹۰-۱۳۸۹ بودند. نمونه‌های مورد بررسی از دبیرستان عادی به‌صورت تصادفی انتخاب شد و از دبیرستان تیزهوش به‌صورت در دسترس مورد بررسی قرار گرفتند (به دلیل حجم پایین جامعه در دبیرستان تیزهوش، حجم جامعه و نمونه یکسان در نظر گرفته شد). از میان تمامی مدارس عادی دخترانه یک مدرسه به‌طور تصادفی انتخاب شد. با توجه به اینکه در کل شمال فارس یک دبیرستان دخترانه تیزهوش موجود بود، کل دانش‌آموزان دبیرستان مذکور برای نمونه در نظر گرفته شد. از آنجایی که تعداد کل دانش‌آموزان مدرسه تیزهوشان ۱۰۰ نفر بود، از دبیرستان عادی همین‌طور تصادفی ۱۰۰ نفر انتخاب شد.

ابزارهای پژوهش

پرسشنامه سلامت روان^۱: سطح سلامت روانی نمونه‌ها با استفاده از پرسشنامه ۲۸ سؤالی سلامت روان GHQ28 مورد ارزیابی قرار گرفت. این پرسشنامه دارای چهار خرده‌مقیاس علایم جسمانی، اضطراب، کارکرد اجتماعی و افسردگی است. (گلدبرگ^۲، ۱۹۷۲؛ به نقل از دادستان، ۱۳۷۷). پایایی

پرسشنامه سلامت روان با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۹۰ و برای خرده‌آزمون‌های علایم جسمانی ۰/۷۶، اضطراب و بی‌خوابی ۰/۸۴، نارسایی در عملکرد اجتماعی ۰/۶۱ و افسردگی ۰/۸۸ بود. و در این پژوهش پایایی پرسشنامه سلامت روان با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۲ و برای خرده‌آزمون‌های علایم جسمانی ۰/۷۴، اضطراب و بی‌خوابی ۰/۸۴، نارسایی در عملکرد اجتماعی ۰/۵۹ و افسردگی ۰/۸۰ بود (فتحی‌آشتیانی، ۱۳۸۸). به‌عنوان نمونه سؤالاتی مانند «آیا پیش از انجام هر کاری درباره آن با تأمل فکر می‌کنید؟ آیا اغلب خلق‌وخوی شما متغیر است؟» در پرسشنامه شخصیتی آیزنگ دنبال شد.

پرسشنامه شخصیتی آیزنگ^۳: ابتدا به دو عامل اساسی در سنجش شخصیت شامل روان‌آزردگی و برونگرایی- درونگرایی توجه داشت وی پس از تأکید بر دو بعد اولیه بعد سومی به آنها افزود و آن را روان‌گسسته‌گرایی نام نهاد. این سه عامل نظریه سه عاملی آیزنگ در شخصیت را تشکیل می‌دهند (پروین و جان، ۱۳۸۶).

در سال ۱۹۶۳ به‌منظور سنجش برخی ویژگی‌های شخصیت از جمله درونگرایی و برونگرایی و همچنین تشخیص بعضی اختلالات شخصیت مانند روان‌گسستگی، جامعه‌ستیزی، روان‌آزردگی و مقبولیت اجتماعی برای گروه‌های سنی متفاوت اعم از خردسالان، نوجوانان و بزرگسالان پرسشنامه‌ای که در برگزیده ۴۸ موضوع می‌شد، ساخت. دو نوع آزمونی که از آیزنگ ارائه می‌شود، یکی مخصوص کودکان از ۷ تا ۱۵ سال است و دیگری برای سنین ۱۶ سال به بالا تنظیم شده است. پرسشنامه مخصوص کودکان به جای عامل روان‌گسسته‌گرایی، پرخاشگری را می‌سنجد. در این پژوهش با توجه به سن دانش‌آموزان از پرسشنامه آیزنگ برای کودکان استفاده شد. به‌منظور تعیین اعتبار و روایی این پرسشنامه، آیزنگ آن را بر روی گروه واحد در دو زمان مختلف اجرا کرد و روایی و اعتبار آن را به‌دست آورد. ضریب اعتبار (آلفای کرونباخ) برای مردان $L=0/78$ ، $P=0/90$ ، $E=0/88$ و $N=0/82$ و برای زنان $L=0/76$ ، $P=0/85$ ، $E=0/85$ و $N=0/79$ گزارش شده است (فتحی‌آشتیانی، ۱۳۸۸). همچنین در روش آزمون - بازآزمون^۴ به فاصله یک ماه بر روی یک نمونه ۲۳۰ نفری ضرایب همبستگی به شرح زیر گزارش شده است: برای مردان $P=0/77$ ، $E=0/83$ ، $N=0/76$ و برای زنان $P=0/81$ ، $E=0/89$ ، $N=0/81$ و $L=0/8$ به‌دست آمده است (فتحی‌آشتیانی، ۱۳۸۸).

اینکه نوشتن نام و نام خانوادگی به هیچ وجه ضرورتی ندارد، کار آغاز گردید. در مرحله اول دانش‌آموزان پرسشنامه اطلاعات اولیه شامل مشخصات سن، جنس و... را تکمیل کردند. سپس پرسشنامه شخصیتی آیزنگ ۱۹۹۰ و پرسشنامه سلامت روان گلبرگ ۱۹۷۲ بدون محدودیت زمانی به آزمودنی‌ها داده شد تا تکمیل شود. در بررسی فرضیه‌های پژوهش، برای بررسی فرضیه‌های پژوهش از آماره‌های مقتضی استفاده گردید.

همچنین در این پژوهش پایایی پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی آیزنگ با استفاده از روش آلفای کرونباخ برای خرده‌مقیاس $L=0/8$ ، $N=0/81$ ، $E=0/82$ ، $P=0/7$ (نمونه‌ای از سؤالات پرسشنامه سلامت روان: آیا از یک ماه گذشته تا به امروز کاملاً احساس کرده‌اید که خوب و سالم هستید؟ آیا از یک ماه گذشته تا به امروز احساس بیماری کرده‌اید؟).

روش اجرا و تحلیل داده‌ها

یافته‌های پژوهش
در بررسی فرضیه ۱ از تحلیل واریانس چندمتغیره استفاده شد و تفاوت آنها بررسی گردید.

بعد از انتخاب نمونه (تعداد دانش‌آموزان) و پس از برقراری ارتباط صمیمانه و دادن اطمینان خاطر از اینکه این آزمون و نتایج به دست آمده از آنها صرفاً جنبه پژوهشی دارد و تأکید بر

جدول ۱- میانگین و انحراف معیار شاخص‌های ویژگی‌های شخصیتی بر حسب مدارس

مدارس	تیزهوشان		عادی	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
روان‌رنجورخویی	۹/۳۱۳	۰/۴۴۷	۱۶/۳۶۸	۰/۴۳۶
پرخاشگری	۱۵/۳۹۸	۰/۵۲۴	۱۶/۷۳۶	۰/۵۱۲
برونگرایی	۱۴/۸۸	۰/۵۴۰	۱۵/۷۷۰	۰/۵۲۷
دروغگویی	۱۰/۰۹۶	۰/۶۴۱	۱۸/۹۲	۰/۶۲۶

جدول ۲- آزمون تأثیرات بین گروهی سطوح ویژگی‌های شخصیتی در دانش‌آموزان تیزهوش و عادی

منابع تغییر	متغیر وابسته	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
تیزهوشان	روان‌رنجورخویی	۱	۱۰۴۴/۴۳	۷۸/۸	۰/۰۰۱	۰/۳۱
پرخاشگری		۱	۴۷/۹۳	۱۹/۵۹	۰/۱۵	۰/۰۹
عادی	برونگرایی	۱	۳۹/۸۷	۱۲/۳۴	۰/۲۵	۰/۰۶
دروغگویی		۱	۴۶۰/۱۳	۴۵/۶۷	۰/۰۰۱	۰/۲۸

دانش‌آموزان مدارس عادی بیشتر از مدارس تیزهوش شد. با توجه به اندازه اثر، ۳۱ درصد واریانس در نمره روان‌رنجورخویی، ۹ درصد واریانس در نمره پرخاشگری، ۶ درصد واریانس در نمره برونگرایی و ۲۸ درصد واریانس در نمره دروغگویی توسط متغیر نوع مدرسه (تیزهوشان و عادی) بیان شد.

برای بررسی فرضیه ۲ از تحلیل آنالیز واریانس چندمتغیره استفاده شد و تفاوت آنها بررسی گردید:

بر اساس داده‌های جدول ۲ می‌توان نتیجه گرفت که بین دانش‌آموزان تیزهوش و عادی در سطوح روان‌رنجورخویی و دروغگویی تفاوت معناداری وجود دارد ($P < 0/001$). بنابراین فرضیه ۱ پژوهش در سطوح روان‌رنجورخویی و دروغگویی در بین دانش‌آموزان عادی و تیزهوش تأیید شد. ولی در سطوح پرخاشگری و برونگرایی تفاوت معناداری در بین دانش‌آموزان دیده نشد. با توجه به میانگین‌های ارائه شده در جدول ۱ میانگین مؤلفه‌های دروغگویی و روان‌رنجورخویی، در بین

جدول ۳- میانگین و انحراف معیار شاخص‌های سلامت روان در مدارس تیزهوش و عادی

مدارس	تیزهوشان		عادی	
	میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
سلامت روان	۹/۳۱۳	۰/۴۴۷	۱۶/۳۶۸	۰/۴۳۶
علایم جسمانی	۱۹/۳۹۸	۰/۵۲۴	۱۴/۷۳۶	۰/۵۱۲
اضطراب	۱۴/۸۸	۰/۵۴۰	۱۵/۷۷۰	۰/۵۲۷
کارکرد اجتماعی	۱۰/۰۹۶	۰/۶۴۱	۱۸/۹۲	۰/۶۲۶
افسردگی	۶۸/۳۴۹	۱/۵۲	۶۲/۱۰۳	۱/۴۸۴
سلامت کل				

جدول ۴- آزمون تأثیرات بین گروهی سطوح سلامت روان در دانش‌آموزان تیزهوش و عادی

منابع تغییر	متغیر وابسته	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	اندازه اثر
تیزهوشان	علایم جسمانی	۱	۳۱۶/۹۸	۲۵/۸۹	۰/۰۰۱	۰/۳۶
	اضطراب	۱	۱۳۰/۲۸	۱۴/۹۶	۰/۰۱	۰/۲۵
	کارکرد اجتماعی		۲۵/۳۹	۱/۳۹۳	۰/۲۴۰	۰/۰۴
عادی	افسردگی	۱	۱۰۴/۴۳	۱۴/۷۶	۰/۰۰۲	۰/۲۷
	سلامت کل		۲۴۷/۲۷	۵۲/۶۷	۰/۰۰۱	۰/۳۷

میانگین مؤلفه اضطراب در دانش‌آموزان تیزهوش بیشتر از دانش‌آموزان عادی بود. با توجه به اندازه اثر، ۳۶ درصد واریانس در نمره علایم جسمانی، ۲۵ درصد واریانس در نمره‌های اضطراب، ۴ درصد واریانس در نمره کارکرد اجتماعی، ۲۷ درصد واریانس در نمره افسردگی و ۳۷ درصد از متغیر سلامت روان، توسط متغیر نوع مدرسه (تیزهوشان و عادی) بیان می‌شود.

در بررسی فرضیه ۳ از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و رابطه آنها بررسی گردید:

براساس داده‌های جدول ۴ می‌توان نتیجه گرفت که بین دانش‌آموزان تیزهوش و عادی در سطوح علایم جسمانی ($P=0/001$)، اضطراب ($P=0/01$)، افسردگی ($P<0/002$) و سلامت کل ($P<0/001$) تفاوت معناداری وجود دارد. بنابراین فرضیه ۲ پژوهش، متغیر سلامت روان در سطوح علایم جسمانی، اضطراب و افسردگی در بین دانش‌آموزان تیزهوش و عادی تأیید شد. با توجه به میانگین‌های ارائه شده در جدول ۴، میانگین مؤلفه‌های علایم جسمانی و افسردگی در بین دانش‌آموزان عادی بیشتر از دانش‌آموزان تیزهوش شد. ولی

جدول ۵- آزمون همبستگی پیرسون بین ویژگی‌های شخصیتی با سلامت روان در دانش‌آموزان تیزهوش

سلامت روان	دانش‌آموزان تیزهوش	روان‌رنجور خوبی	پرخاشگری	برونگرایی	دروغگویی
همبستگی	۰/۴۳*	۰/۳۶*	۰/۰۸-	۰/۴۶*	
سطح معناداری	۰/۰۰۲	۰/۰۰۸	۰/۴۳	۰/۰۰۱	

* $P<0/01$

سلامت روان در بین دانش‌آموزان تیزهوش تأیید شد. که با توجه به علامت ضریب همبستگی، می‌توان نتیجه گرفت که رابطه آنها معکوس است. در بررسی فرضیه ۴ از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و رابطه آنها بررسی گردید:

با توجه به جدول ۵ مشاهده شد، ضریب همبستگی بین روان‌رنجورخویی و سلامت روان با $r = -0/43$ ، پرخاشگری و سلامت روان با $r = -0/36$ و دروغگویی با سلامت روان $r = -0/46$ معنادار است. بنابراین فرضیه ۳ پژوهش، ویژگی‌های شخصیتی در سطوح روان‌رنجورخویی، پرخاشگری و دروغگویی با

جدول ۶- آزمون همبستگی پیرسون بین ویژگی‌های شخصیتی با سلامت روان در دانش‌آموزان عادی

دانش‌آموزان عادی	روان‌رنجورخویی	پرخاشگری	برونگرایی	دروغگویی
سلامت روان	$r = -0/06$	$r = -0/40$	$r = -0/13$	$r = -0/54$ *
سطح معناداری	$0/41$	$0/002$	$0/10$	$0/001$

* $P < 0/01$

به همین دلیل نمرات پایین‌تری در شاخص دروغگویی مقیاس آیزنک در مقایسه با دانش‌آموزان عادی کسب کردند (صادقیان و حیدرنیا، ۲۰۰۹).

همچنین نتایج مطالعه نشان داد که سطح سلامت روان در بین دانش‌آموزان دبیرستان تیزهوش بالاتر از دانش‌آموزان عادی است. این یافته با نتایج پژوهش قهقایی (۱۳۷۹)، تقوی و نظربلند (۱۳۸۰)، رفاهی و اژه‌ای (۱۳۸۰) و فرجی (۱۳۸۶)، محمودی (۲۰۱۰) همخوانی دارد ولی با یافته‌های خیر و شیخ‌الاسلامی (۱۳۸۱) همسو نیست. در تبیین نتایج می‌توان گفت با توجه به اینکه دانش‌آموزان تیزهوش قابلیت پیش‌بینی رویدادها را داشته همچنین ویژگی‌هایی چون تصور مثبت نسبت به خود، خودکارآمدی، حرمت خود و نیز احساس کفایت و شایستگی بالاتر نسبت به دانش‌آموزان عادی، می‌توان چنین استدلال کرد که آنها به دلیل برتری در خصایص یاد شده سبک روی‌آوری بهتر و مؤثرتری برای حل مسائل زندگی داشته و با ارزیابی بهتر از عملکرد خود از شکست‌ها و تنبیه‌ها نمی‌هراسند. بنابراین در اثر رویدادهای استرس‌آور زندگی کمتر دچار اضطراب و نگرانی می‌شوند و از سلامت روانی بهتری برخوردارند.

با توجه به بررسی‌هایی که نوربالا و باقری و یاسمی (۱۳۸۰) میزان شیوع اختلالات روانی در افراد ۱۵ ساله و بالاتر در سطح کشورمان ۲۱ درصد برآورد شده است. با توجه به جوان بودن هرم جمعیتی کشورمان توجه به امر آموزش بهداشت روانی به منظور پیشگیری بخشی از این مشکلات اهمیت مضاعف پیدا می‌کند. بنابراین ضروری است تا معلمان و مسؤولان مراکز آموزشی و نیز والدین دانش‌آموزان فراتر از وظیفه سنتی خود عمل کرده و با در نظر گرفتن ویژگی‌های

با توجه به جدول ۶ مشاهده شد، ضریب همبستگی بین پرخاشگری و سلامت روان با $r = -0/4$ ، دروغگویی و سلامت روان با $r = -0/54$ معنادار شد. بنابراین فرضیه ۴ پژوهش، ویژگی‌های شخصیتی در سطوح پرخاشگری و دروغگویی با سلامت روان در بین دانش‌آموزان عادی تأیید شد. که با توجه به علامت ضریب همبستگی، می‌توان نتیجه گرفت که رابطه آنها معکوس است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی و مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان دانش‌آموزان تیزهوش و عادی بود. یافته‌های این پژوهش نشان داد که دو گروه در شاخص شخصیتی دروغ آزمون آیزنک با هم متفاوت‌اند، به این معنا که دانش‌آموزان دبیرستان‌های تیزهوشان از نظر شاخص دروغ نمرات پایین‌تری را نسبت به دانش‌آموزان مدارس عادی کسب کرده‌اند. از آنجا که افراد تیزهوش در بیشتر زمینه‌ها مانند هوش، وضع جسمانی، پذیرش اجتماعی، پیشرفت تحصیلی، ثبات عاطفی و امور اخلاقی سرآمد هستند، همچنین به دلیل داشتن توانایی‌های شناختی بیشتر و داشتن فهم عمیق‌تر نسبت به خود و بالا بودن در بعضی از ویژگی‌های شخصیتی همانند میل به پیشرفت، خودنمایی، خودمختاری، دقت در رفتار دیگران، برتری‌طلبی، مهرورزی، تنوع‌طلبی، تحمل و سختکوشی و داشتن عزت‌نفس و مهارت‌های اجتماعی بالا نسبت به دانش‌آموزان عادی بالاتر و بهتر هستند، طبیعی است که دانش‌آموزان تیزهوش تمایلی به بهتر جلوه دادن خود نداشته باشند و خود را همان‌گونه که هستند مورد ارزیابی قرار دهند.

منحصر به فرد دانش‌آموزان در کنار توجه به امر تحصیل به منظور ارتقای سطح سلامت روان آنها و توجه به نیازهای روان‌شناختی آنها اقدام نمایند.

این پژوهش محدودیت‌هایی نیز داشت: از آنجایی که جامعه آماری پژوهش به دانش‌آموزان دختر مقطع متوسطه محدود می‌شود، این موضوع ممکن است محدودیت‌هایی در زمینه تعمیم نتایج، تفسیرها و اسنادهای علت‌شناختی متغیرهای مورد بررسی مطرح کند. همچنین به علت اینکه مدرسه تیزهوشان در شهرستان آباءه و به عبارتی در شمال استان فارس یک واحد بود، قدرت انتخاب تصادفی از میان مدارس برای پژوهشگر وجود نداشت که می‌توان آن را یکی از محدودیت‌ها عنوان کرد. از سوی دیگر در این پژوهش برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به ویژگی شخصیت و سلامت روان فقط از روش (پرسشنامه) استفاده شد و ممکن است افراد سعی کنند خود را مطلوب‌تر از آنچه هستند نشان دهند.

منابع

- اژه‌ای، ز. (۱۳۷۶). ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دختر و پسر تیزهوش و عادی، *مجله استعداد‌های درخشان*، سال ششم، شماره ۲، ص ۱۵۰-۱۲۴.
- پروین، ل. آ؛ جان‌لیور، بی. (۱۳۸۶). شخصیت نظریه و پژوهش. ترجمه محمدجعفر جوادی و پروین کدیور. تهران: نشر آبیژن.
- تقوی، م. ع؛ نظریند، ر. (۱۳۸۰). مقایسه بهداشت روانی دانش‌آموزان مدارس تیزهوشان با دانش‌آموزان مدارس عادی، *خلاصه مقالات اولین همایش ملی استعداد‌های درخشان*، ۱۳۸۰، ص ۹.
- چلبیانلو، غ؛ حسنی، ج. (۱۳۸۱). مقایسه ویژگی‌های شخصیتی دانشجویان استعداد‌های درخشان و عادی بر اساس نظریه پنج عاملی، *خلاصه مقالات اولین همایش ملی استعداد‌های درخشان*، شماره اول ۱، ص ۱۵.
- چلبیانلو، غ؛ گروسی، م. (۱۳۸۱). مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان دانشجویان استعداد‌های درخشان و عادی، *خلاصه مقالات اولین همایش ملی استعداد‌های درخشان*، شماره اول ۱، ص ۲۲.
- دادستان، پ. (۱۳۷۷). *استرس یا تنیدگی بیماری جدید تمدن*. تألیف استورا، لی، تهران: انتشارات رشد.
- فرجی، ع. (۱۳۸۶). *بررسی و مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان دانش‌آموزان تیزهوش و عادی شهرستان مرودشت*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد مرودشت.
- حق‌شناس، ز. (۱۳۷۸). *هنجاریابی آزمون شخصیتی نئو*، پرسشنامه تجدیدنظر شده، *مجله اندیشه و رفتار*، ۱۳۷۸، سال چهارم، شماره چهارم، ص ۳۸-۴۶.
- حق‌شناس، ز؛ نیکبخت، س (۱۳۸۵). مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و سلامت روان دانش‌آموزان دبیرستان تیزهوش و عادی، *فصلنامه اصول و بهداشت روانی*، سال چهارم، دوره سوم، ص ۳۱-۲۳.
- خیر، م؛ شیخ‌الاسلامی، ر. (۱۳۸۱). مقایسه ابعاد سلامت عمومی در بین دانش‌آموزان مراکز آموزشی تیزهوشان و عادی، *خلاصه مقالات اولین همایش ملی استعداد‌های درخشان*، ۱۳۸۱، ص ۲۰.
- صادقیان، ع؛ کوشا، م؛ گرجی، س. (۱۳۸۹). بررسی وضعیت سلامت روانی دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر همدان، *مجله علوم پزشکی همدان*، دوره هفدهم، شماره ۳.
- فتحی‌آشتیانی، ع. (۱۳۸۸). *هنجاریابی پرسشنامه سلامت روان کلبه‌رگ، فصلنامه تعلیم و تربیت*، سال ششم، شماره ۲، ص ۲۹-۲۲.
- قهقایی، آ. (۱۳۷۹). نحوه مقابله با تنیدگی در بین دانش‌آموزان تیزهوش و عادی، *مجله استعداد‌های درخشان* سال نهم، شماره ۱، ص ۳۵-۱۵.
- رفاهی، ژ؛ اژه‌ای، ز. (۱۳۸۰). بررسی برخی از ویژگی‌های دانش‌آموزان تیزهوش در مدارس شیراز، *خلاصه مقالات اولین همایش ملی استعداد‌های درخشان*، ۱۳۸۰، ص ۴۷.
- نمکی، ز؛ اژه‌ای، ج. (۱۳۷۶). ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان دبیرستان‌های دختر و پسر تیزهوش و عادی، *مجله استعداد‌های درخشان*، سال ششم، شماره ۲، ص ۱۵۰-۱۲۴.
- نوربالا، ع؛ باقری یزدی، ع؛ یاسمی، م. (۱۳۸۰). بررسی وضعیت سلامت روانی در افراد ۱۵ سال و بالاتر در جمهوری اسلامی ایران. *مجله پژوهشی حکیم*، دوره پنجم، شماره ۱، ص ۱۰-۱.
- هالاها، دبی؛ کافمن، ج. ام. (۱۳۷۷). *کودکان استثنایی*، مقدمه‌ای بر آموزش‌های ویژه، ترجمه مجتبی جوادیان. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
- Baker JA. (1995). Depression and suicidal ideation among academically gifted adolescents. *Journal of Gifted Child Quarterly*. 39(4)
- Hosseini, S.H., Moosavi, S.E., & Hosein, R. Z. (2003). Assessment of mental health in students of junior high schools in the city of sari, Iran. *The Quarterly Journal of Fundamentals of Mental Health* (19 & 20) 92-99. Persian.
- Parvizi, S. Ahmai, F., & Nikbakht, A.R. (2003). Qualityves study of adolescents perceptions of health related Issues. *Journal of Payesh Oct.*, 2(4),245-252. Persian.
- Golberg JI. (1990). The public and professional perception of the emotional status of gifted children. *Journal of the Education of the Gifted*. 13: 202-211.
- Mahmoudi, , M. (2010). Comparative assessment of mental health of gifted and average students of junior high school. *Journal of Social and Behavioral Sciences*, 5, 2027-2033.
- Mohammadi, M; Rahgozar, M; Bagheri yazdi, S; Naghavi, H; Pouretamad, H halajabadi faraahani, F; Mesgarpour, B.(2003); Epidemiological Study of psychiatric disorders in Tehran Province. *Iranian JournL Of Psychiatry and clinical psychology* . 9(2): 4-14.

Sadeghian E, Heidarnia A. (2009). [*Determination of mental health and related stressors in student of Hamadan medical university*]. *The Hayat of ficial scientific quarterly publication of the School of Nursing & Midwifery* 2009;15(1):71-81. (Persian).

Wesiti, M.D., Christodulu, K.Y. (2004). Expanded School Mental Health Programs: Advancing reform and closing the gap between research and practice. *Journal of School Health*, 70(5).195-200.